

I

Отже, сьогодні новий ксьондз служив по раз перший службу Богу. Гуцули прислухалися, придивлялися і остаточно винесли не зле вражінне. Особливо подобалася проповідь. Не змістом, бо змісту мало хто вкємував¹, а тим, що була сказана голосно і виразно.

— Говорит — ек видпечетує! — говорили оден до одного пошептом.

Взагалі вся служба пройшла дуже добре. Дяк, бажаючи показатися, вигалайкував на дух кінський, закручував, заплутував мелодію до того, що сам ставав як дурний у тім усім, і під кінець служби захрип, сарáка², так, що доброго ока горівки треба було відтак, аби голос вернувся.

Та й ксьондз, нема що казати, голосники мав добрі, гуцулія гула з охотою, хоч і невлад, а богачі кидали до скарбонки цілими левами³.

А поки тяглася служба і дим кадильний, змішавшись з ріжними іншими гуцульськими пахощами, возносився до престолу Творця, баби по черзі бігали поздоровляти молоду попадю. Властиво, секретно кажучи, гадка тут була инша: баби хотіли переконатися, чи попадя молода, чи файна, отже, чи є надія, що піп буде триматися жінки. Бо попередник сего ксьондза

---

¹ Від «тямити». (Тут і далі примітки, подані звичайним шрифтом, публікуються за виданням 1911 р.)

² Бідачисько, бідняга.

³ Лев — гульден, ринський (австрійська монета).

великий був преподобник по бабській часті і добре дався гуцулкам узнаки.

І тут вражінне було добре: попададя виглядала, як квіточка.

— А йке-с молоденьке, Бог би те вкрив! — весело казали баби і гурмою лізли цілувати у руку. А їмость червонілася, як яблучко, і не знала, чи їй тримати руку, чи сховати за спину, чи обтирати за кожним разом. Все то було для неї нове: і шлюб, і місце, і люде, і сама вона здавалася собі не такою, як була.

Утішені баби голосно прирікали, що хто дає на нове господарство, і на сей раз дари їх були щедрі і давалися з охотою. А тим часом закінчилася служба Божа і ксьондз ішов царинкою¹, оточений гуцулами; газди топталися оден одному по ногах, аби йти ближче до нового попа та хоч краєм вуха чути, що там він таке говорить.

Ксьондз вичисляв браки, які побачив у церкві: того немає, того немає, а те хоч і є, але в такім виді, мовби його й зовсім не було.

— Презбитерія²... Та хіба ж се презбитерія? Се, вибачайте, хлів свинячий, а не презбитерія! Презбитерія — се найголовніше місце в церкві.

— Ає! Ає! — підтакувала гуцулія.

— То, прошу їгомостя, то та' ек би сказати — усу путерю³ тото місце на собі держит, — говорив старший брат, бажаючи за всяку ціну сказати й своє гідне слово.

— Яку путерію, що за путерію? Я ваших слів не розумію, але презбитерія мусить бути упорядкована. Треба найняти маляра, аби вималював порядно. Отже, прошу позволення мені тим зайнятися: я знайду маляра, зговорюся...

---

¹ Царинка — лúчка [невеличка лука. — Ред.].

² Пресвітєрій — частина католицького храму, в якій під час богослужіння знаходиться духовенство. (Тут і далі примітки, подані з підкресленням, — редакторські.)

³ Путєря — сила.

— Ає, ає! Стокмїти⁴ го порєнно⁵, аби не вшахрував.

— А шо, газди, думкуєте? Таже воно все може бути.

Ксьондз вичисляв далі:

— Воздухи⁶ — як шмати. Сорочка на престолі — мов у смолі купана. Ризи сором убрати на себе. Чи вже ви, люде, такі бідні, що у вас церков у таким порядку?

Гуцули не признавалися до вини і все валили на попереднього попа.

— Прошу, їгомостику любенький, ми у тім ані сине за нігтем⁷ не винні. Єк пип за церкву не дбає — хто ме дбати? Ци я, ци сусіда?

— Ає, то таки так. Тот пип бїрше⁸ за молодиці дбав, їк за церкву.

Ксьондз старався повернути бесїду на инше поле, бо йому неприємно було чути нарікання на члена корпорації, але гуцули попали на своє болюче місце, як муха на сідно⁹, і не легко їм було звїдти збити.

— Вин замість «Господи помилой» співав: «А хто любить гриби-гриби, а я їй печериці, а хто любить гївки¹⁰-гївки, а я їй молодиці».

— Вин і файнійшої ше вмів.

І тут же одвертими формами оповїдали досить нескромні деталі приватного життя свого духовного наставника, як рівно їй деталі подїї, що привела до зміни старого попа на нового.

---

⁴ Договорити.

⁵ Порядно, добре.

⁶ Воздух — покривало для церковного посуду з причастям.

⁷ Ані сине за нігтем — анітрохи; синього за нігтем — щось дуже мале (Франко І. Галицько-руські народні приповідки: цифрове перевидання. Т. 1–6 / ред. М. Жарких. Київ, 2014–2021. 1753 с. URL: <https://www.i-franko.name/uk/Folklore/1901/GalRusProverbs.html>).

⁸ Більше.

⁹ Ранка (напр., на коні від упряжі).

¹⁰ Дївки.

Річі стояли дуже просто. Оден газда, переконавшись, що таки дійсно піп ходить до його жінки, ужив звичайного средства прозрівающих роґоносців — сказав, що йде до Жаб'яого за ору́дов¹, а сам заховався в смеріччѣ² так, що міг бачити одразу і плебанію³, і Черемош, і свою хату.

Чекав недовго, бо піп, задравши одіяніє, уже перебрідав Черемош, а перебрівши, не пішов ніде, лиш поніс своє благословенне просто до тої хати. Газда облазчиком⁴-облазчиком прийшов верх своєї хати, зайшов у тіль⁵, двома колами добре припер двері, а сам, взявши третій, уліз у хату вікном.

І що там уже була за бесіда, не знати, а лиш іґомость, прийшовши додому, впав на ліжко та так уже й не вставав, аж доки не прийшло єпископське розпорядженне про перенесенне до другої парафії, а нім⁶ така знайдеться — з чеканнем при консисторії.

Таким чином очистилося місце в Криворівні для молодого о. Василія. Він лише-лише вискочив з семинара⁷ — як тут дають самостійну парохію. Оженися — і самі печені гриби до рота полізуть.

Властиво, о. Василій давно вже намітив собі жінку. Правда, була бідна, як миша, виховалася в кляшторі⁸ на кинений кривими гріш, але зате була гарненька і дуже, а таки й цілком на добре зачіпала естетичні струни душі о. Василія.

Очевидно, опікуни на освідченне о. Василія відповіли цілковитою згодою. Боліли, правда, душею, нарікаючи на померших родичів Марусі, котрі буцімто не лишили бідній сироті нічого;

---

¹ За ділом.

² Від «смерека» — дерево з породи хвойних; ним укриті цілі Карпати.

³ Плебанія — (з польської) дім священника.

⁴ Облаз — взагалі малоходжена стежка попід скалу.

⁵ Ззаду.

⁶ Поки. (Тут і далі примітки, подані курсивом, публікуються за пізнішими виданнями.)

⁷ Семинар — семінарія.

⁸ Кляштор — монастир.

від себе подарували дві перини і ще надзвичайної роботи хрест у флящині, але о. Василь якось не дуже піклувався про віно: перспектива одразу, впрост зі шкільної лави сісти на багату гірську парохію, де за похорон дають вола, а за шлюб і пару, — ся перспектива вносила деякі компенсації в питанні о гріш.

Ну, і от привіз на парохію молоду жінку, почалося нове, ніби цілком нове життє.

Для Марусі мусіло би бути таки геть цілком нове в усіх значіннях. З дитини-підлітка вона нараз стала жінчиною, хоч се якось... мало відбилося на ній, не зробивши жадних надзвичайних змін: мабуть, занадто ще була дитиною і по-дитинячому пережила чи, скорше сказати, перебула сей факт.

Нова обстановка домашня також не зробила на Марусю надзвичайного вражіння. Мати чоловіка, стара господиня, що з'їла зуби на веденню домашнім, любовно, але рішучо відсунула молоду невістку від усякого господарювання й життєвих дрібниць.

— Воно ще молоде. Нехай побавиться, аби не нарікала потім, що запрягли її до роботи, — говорила «бабця», як уже зарані величали усі стару їмость, і дійсно зуміла цілковито ухоронити Марусю від усяких буденних турбот. Навіть каву приносила до ліжка пестійці, і Маруся, ніжучися та щулючися, як кітка⁹, знов випивала запашний трунок і шурхала під ковдру.

Та вже їгомость якось запротестував:

— Де то видано, де то чувано? Замість того щоб самій раненько устати та старій жінчині подати до ліжка каву, вона — дивіться, люде добрі! — сама вилежується, аж поки їй принесуть.

Говорив він се не злобно, а от просто так собі, для порядку: се порушувало якусь там гармонію його понять про обов'язки жінки.

Маруся кривилася потім два дні на чоловіка, але каву з того часу варила вже сама. Їгомость підкпивав¹⁰ собі:

---

⁹ Кішка.

¹⁰ Підкпивати — підсміюватися.

— Що то, мамо, нині кава так начеб... чи то недоварена, чи то переварена?

Бабця посміхалася, говорячи:

— Ну, ну... Буде вже тобі.

— Та ні, таки справді щось кава мені не смакує. Чи то, може, не ви самі варили?

— Прошу не пити, коли не подобається! — з обуренням вивалася Маруся, схоплюючися. На початках вона брала ще то все за чисту монету.

О. Василь робив великі очі.

— А-а-а!.. Так то, може, ви варили?

— Я. Але вже по раз остатний.

— Ну, то так би ви й казали. Я б тоді почав би хвалити, — і пив далі, наче розсмаковуючи. — Гм... Воно й справді кава нічого собі. Гм... Але ж таки й зовсім добра кава. Гм... Я би навіть сказав, що зроду не пив такої доброї кави.

Маруся розцвітала.

— Направду?

— А бігме, направду. Так що навіть прошу позволення поцілувати ручку.

Згодом, коли така кумедія повторялася регулярно за кожним питтем кави, Маруся призвичаїлася і вже не звертала уваги на слова мужа, а свій обов'язок варення кави повнила вже без сердечної тривоги: вставала заспана, з позіханнями мішала, колотила там щось, чаклюючи над сметанкою. І все те під безперестанний шепіт бабці:

— Але йди... Йди, я сама... Та він не дізнається... Йди-бо...

Маруся ще смачнійше позіхала і півсвідомо бовтала ложечкою.

Решта господарства цілком оминула плечі Марусі — бабця сама несла весь тягар на собі, не допускаючи Марусю навіть до дрібниць.

Взагалі родинне життє надзвичайно якомсь скоро увійшло в свою колію. О. Василь мав щось з флегматика в собі: все, чого

лиш він діткнув рукою, набиралося якоїсь сірости, як в дощову годину. Впору з'їсти, впору лягти спати, з нудотою відробити свій обов'язок, положене число разів на тиждень приголубити жінку — в тім замикалося все. І не дивно, що завдяки такому регулямінови¹ якось занадто вже скоро осів о. Василь: в швидкім темпі почало відростати йому черево, звисало молоде воло, рухи ставали лінивими і число їх все зменшалося.

І в усім тім новім життю, в усій тій розміреній пристосованости, і в сонній любови мужа, і в ніжних піклуваннях свекрухи — в усім тім Маруся відчула би, певне, дуже скоро величезну нуду, якби... якби не було... гір.

Гори!..

Спочатку не зробили вони на неї вражіння. Навпаки: перші дни, як лиш молоді сюди приїхали, Маруся відчула, що гори давлять її.

— Але бійтеся бога, отче! Де се ви мене завезли? Та тут страшно й жити!

О. Василь лиш блимав очима. Він був з Поділля, і йому самому якось було... бмкно² серед тих мовчазливих велетів. І лиш стара їмость, уроджена в горах, одразу почула себе на місці і дихала, як риба в воді.

— Нічого, дітоньки, нічого! Буде все добре. Я виросла і весь вік свій прожила на долах, але люблю гори понад усе.

І справді: вона відразу вжилася в гірську атмосферу і ввела в неї дітей. Впрочім, і о. Василь скоро пристосувався: потребував лиш вигідного хліва, а де він, сей хлів, буде стояти, у горах чи на долах, — се йому було цілковито однаково.

Але зате Маруся відчула гори цілою душею і полюбила їх.

— Чекай, чекай, доню, — часто говорила стара їмость у відповідь на захвати Марусі. — Се ж ще зима. А от як прийде весна, як укриються верхи зеленню новою, позацвітають трави, як

---

¹ *Регулямін* — розпорядок дня.

² Не по собі.

вилізуть гуцули зі своїх кожухів та розсиплються маком червоним по узгір'ях — от коли наші гори красні! Узимі якось... тісно в горах: і все пов'язане, поплутане стежечками, від стежки ані руш. А вліті — куди оком глянути, туди й ногою ступити. Пташечкою будеш літати кічерами¹, коли...

— Коли що, бабцю?

Бабця усміхалася.

— Але, бабцю, — коли що, ну?

— Коли... коли я... не буду бабцею. А як буду або сподіватимуся — о, тоді обережненько будеш ходити, на паличку опиратися, а я тобі буду смачні страви варити, і тоді вже кава йтиме до ліжка, хоч би там що. А відтак... відтак винесемо його сюди, на ганок, і буде на него сонечко світити, буде його вітерець полонинський² обвівати. І буде рости він здоровий, красний та розумний.

— Хто се, бабцю?

— Він, мій внук. Отже, бігай, ходи, щебечи, набирайся сил та здоровля, щоб легко, Господь дав, пішло, щоб було покорму багато, щоб свобідно перетерпіла.

— Абі-с³ легко зносила та й мирно злегала⁴...

— Дивись! А ти звідки знаєш гуцульські приговірки?

— Таже я завше між гуцулками, бабцю!

Справді, Маруся одразу стала загальною улюбленицею. Гуцулки її пестили, як малу дитину, і, здавалося, не мали жадної пошани для такої високої гідності, як їмость. Навіть називали просто «Муха», бо чули, що іноді ксьондз так її називав.

— Ей ти, Муха! А йди суда! — кликали, мовби яку сусідку, але, по суті річи, любили свою їмостечку, як лялечку, і зробили би для неї все.

---

¹ Кічера (тічера) — гора.

² Полонина — пасовисько на вершинах гір.

³ Аби; с — лишилося по «ес», для 2-го л. [2-ї особи. — Ред.]

⁴ Злегати — в поняттю «рожати».

Марусі, наприклад, дуже подобалася убєря⁵ гуцульська, і якось в неділю вона, для жарту, перебралася по-гуцульськи: від одної баби взяла запаску⁶, від другої постолі, від третьої фустку, сорочку свою побігла принесла. Молодиці убирали свою їмостечку, як вільце⁷, зі сміхом та жартами.

— На всі гори молодичка!

— Ає! Нема ноші⁸ понад гуцулску! Красит, паніт⁹, кольору додає.

А трета вже підспівує:

*Ци то, люде, чучурина¹⁰,
Ци то горошина,
А ци то ми, добрі газди,
Файна йка дівчина?*

— Та ци ти, Мухо, гівка, ци таки молодиця? Бо шош не виглядаш ми на молодицю.

— Ає! То би ті в уплітках¹¹ було файно та в згарді¹².

— Ей де! — сміялася Маруся. — У вас молодиці краще ходять, як дівчата.

— Бо то так і треба. Гівка шо? В гівці смаку нема, — і баби реготали.

Тим часом скінчилася служба Божа. О. Василь, оточений, як завше, гуцулами, ішов до хати, наскоро полагоджуючи всі справи і щохвилини повторяючи:

---

⁵ Одіж (від «убиратися»).

⁶ Запáска — жіноча спідниця з вовняної домотканої матерії.

⁷ Деревце на весілля, прикрашене квітами, лентами.

⁸ Нóша — також одежа.

⁹ От ніби робить тебе, як пана.

¹⁰ Ростина [рослина. — Ред.].

¹¹ Ўплітки — дівоче причісування [стрічки для кіс. — Ред.].

¹² Згарда́ — прикраси на голову з монет; сліди такого головного убору помічаються ще в перших віках нашого історичного життя.

— Люде добрі! На бога, дайте мені чистий спокій. Бо ви сте харчували, як зіходили до церкви, а у мене ще й горобець у роті не наслідив.

Але гуцули не звертали уваги на сі моління. Раз на тиждень, а то й на два доводилося зіходити з верхів, і неділя була єдиним днем, коли можна було полагодити всі справи: і що дотикалися душі, і що зв'язані були з потребами тіла. Купувалася сіль, олій, усечіна¹; упорядковувалися відносини з властями — словом, очищався й заряджався гуцул на багато будучих днів вперед.

Найбільше допікали о. Василеви баби. З ними він ніколи не міг дійти ладу, а надто на перших початках, коли майже нічого-сінько не розумів, що вони говорять. Гуцули як-не-як, а сходили з верхів частійше, бували й на долах, ходили ріжними царами², а баба що? Сидить собі на своїй тічері і говорить так, як на сій тічері говорили дід її, й прадід, і всі попередні покоління на тисячу літ взад. А що на другій тічері говорили май інакше, то о. Василь часто попадав впрост в розпуку.

— Вин корнеє³, корнее, а ми не гонні⁴. От ік⁵ би змора посіла. Та витак⁶ си провергли⁷ — а ту' ті мреч⁸ в очех, а дух ек не зіпре у хавках⁹...

І пів години часом б'ється о. Василь, поки зрозуміє, що «загоріло гівчиніше¹⁰, бо каглу¹¹ завчесу¹² заткали».

---

¹ Всячина.

² Ходити ца́рами — бувати в чужих краях.

³ Корне́ти — будити.

⁴ Не годні, не можемо.

⁵ От як, неначе.

⁶ Відтак.

⁷ Прове́ргнутися — збудитися.

⁸ Туман, мряка.

⁹ Хавкі — іроничне «рот», аналогічне «пелька».

¹⁰ Дівчинище, збільш. від «дівка».

¹¹ Ка́гла — тут: комин, димар.

¹² Заскоро.

— Коли ж то було?

— А снóчі¹³, їгомостику, сночі.

— Що се значить, «сночі»?

— Та... ніби сночі, сночі, аді¹⁴... Саме у завлегі¹⁵...

І тому тепер, забачивши, що молодиці купую стали йому на дорозі й чекають, о. Василь хитрим способом хотів обминути газдинь, але вони посунули за ним. Тоді він узявся їх переконувати, що для цілого всесвіту буде ліпше, коли вони сю справу відложать на слідуючу неділю.

— Та ми нічо не маємо до рахунку, прошу їгомостя. Лиш тут онна молодичка... аби сте¹⁶ були ласкаві приймати та й зговорити шос.

— Я не маю часу, я не маю часу. Бійтеся бога, люде добрі! Ви вже харчували, а у мене ще й дрібки у роті не було.

— Та вже, їгомостику любенький та годний, вислухайте цесу¹⁷ молодицю. З делеких верхів тіцький світ¹⁸ ішла.

— Що ж там у неї пильне таке?

— Нехай сама вповіст, — і випихали Марусю наперед.

Зашарена, усміхнена стояла вона напереді, перебіраючи за паску пальцями, і дійсно, було на що залюбуватися.

О. Василь протирав очі зі здивовання.

— Ти?.. Що? Що то має значити? Що то за маскарада така? Звідки? Хто тебе вбрав? Геть мені скидай! Сю ж хвилю!

Але тут уже всі гуцулки зачинали говорити разом, вступа-лися навіть газди.

— А не майте серця на тото, їгомостику.

---

¹³ Учора увечері.

¹⁴ Частина, аналогії котрій не можна підшукати; от так, як росіянин вставляє «мол».

¹⁵ Коли саме лягають спати.

¹⁶ Аби; сте — 2 л. мн. ч. [2-га особа множини. — Ред.].

¹⁷ Цеса, цес — ся, сей.

¹⁸ Тіцький світ — стільки світу.

— Таку жинку Бог вам дав, що маєте гекувати¹ опередь престолу.

Але о. Василь удавав дуже розсердженого. Пощо — і сам не знав. І потім, за обідом вже, їсть-їсть та й згадає.

— Я що? Я лиш о тім, що ти, певно, вже білих звірів маєш повно. Бо то ж треба знати — з кого брати, а з кого й ні.

А на другу неділю гуцулки, змовившись, принесли своїй їмості в дарунок геть цілий убір гуцульський. Одна дала унучі, друга постолі, файно поморщені та пофарбовані, треті зложилися на кіптарик² з сернини: давно вже кіптарик сей лежить готовий у кушніра, та все не було покупця. Бо одно, що дорогий, а друге — що таки ні до чого: ніжне таке, дощу си боїт. А от їмості — саме таке.

І запаску, золотом перетикану, і фустку шовкову, а пацьорків³ то нанесли тільки, що «корову би стало прикрасити».

Маруся аж не могла рішитися, чи приймати їй то все, чи ні.

— Любі мої... дорогі мої... Та за віщо ж то? Та чим же я відвдячитися годна?

— Бери, бери, Мухо, — то з доброго серця.

І молодиці пригадували, як Маруся власними руками нашила й нагаптувала багато всяких і воздухів, і сорочок на жертвенники, та на престолі, та на налої⁴; не переставала й тепер постачати всього того, хоч наглої потреби вже в тім і не було.

— Се на будуче, — говорила, приносячи якесь нове покривальце. А тепер сиділа над якимось гаптованнем до антимінса⁵ й плащаниці.

---

¹ Дякувати.

² Кіптар — короткий козушок без рукавів, в котрім гуцули ходять цілий рік.

³ Пацьорки — намисто.

⁴ Налой, аналой — у церкві — високий, з похилим верхом столик, на який кладуть ікони, богослужбові книги тощо.

⁵ Антимінс — шовкове покривало із зашитими мощами християнських святих, що ним покривають престол.

II

Отак і йшло життя — в тоненькій якійсь гармонії. Не чулося твердого чогось, тривкого під стопою. Все було мов порцеляна доокола: на око приємне, а опертися не вільно.

І єдиною твердою річчю в усім тім, чула Маруся, було почуття старої їмості. Тільки бабця одна щось знала певно, ніби посідала тайну життя і вносила се розумінне в оточенне. Простими словами говорила високі істини, ясним поглядом добиралася дна душі. Дивилася розумними очима на свою невістку і думала: «Що зробило тебе такою пташечкою й квіточкою? І чи зумієш отак проспівати, прощобетати цілий вік — чи зломить тебе життя, як квітяну гилочку?»

І сумно ставало по сих думках на душі. Любила сина, але не могла не бачити, що для поривчастого й поетичного темпераменту Марусі треба би було іншого чоловіка: розумного, твердого і трошки романтичного. Романтизм згодом вивіявся би, і зостався б лише розум та його поезія.

А о. Василь... Отець Василь був і не твердий, і зовсім не романтичний, і... не дуже розумний навіть. Бачила се бабця і журилася.

Якесь складне почуття носила в собі. Відчувала, що синові дуже мало треба до щастя і що його задоволила би кожда жінка, але що сам він далеко не кожду жінку міг би зробити щасливою.

«Поки воно півсвідоме — не відчуває нічого. От — бавиться собі, співає... Ще не перестала бути дівчиною-дитиною. Але потім — чи не прийде щось велике, чи не скалічить душу?»

І боялася приходу того великого, і молилася: «Поможи, Господи, минути».

А Маруся брала життя таким, яким воно їй давалося. Любо їй було чути себе загальною пестійкою, любо збігати сніжною стежкою, порипуючи черевичками, та крикнути молодиці:

— Єк днували, Анно⁶?

---

⁶ Як днували, Ганно; як провели день.

А молодиця засміється, мовби ясний місяць уздріла, і скоро-скоро кричить щось у відповідь.

А то скаже Грицьови зладити сани, понабірає дівчат, величезною стоголовою купою наваляться в сани і летять згори униз. Вивалюються в сніг, регочуть — аж відляски горами йдуть. А хто йде-їде — усміхнеться тепло, дивлючися на чисту сю радість.

— Узев собі наш пип не жинку, а дитинку.

— Най. Най своє видбудет. Видів¹, не було чесу в гедя²-нені.

— Повідают, шо зросла в екяхос манастирох, ци де...

— Ано видиш!

А довгими зимовими вечорами, коли сонце о другій вже закотиться за кічеру і лиш ґанок востатне ловить бліді снопочки холодних променів, сідала Маруся в кухні — бо там найтепліше — і, вишиваючи, слухала довгих, безконечних оповідань баби Гафійки. Стара жінчина оповідала все, що бачила на довгим віку, все, що чулося, пережилося, передумалося. Дивними зворотами простих фраз, неясними скоками примітивної фантазії розкривала перед молодого їмостею весь біль гірського життя і всю радість його. Картини снувалися за картинами, потріскував восковий недогарок, десь у запічку, угрівшись, безклопітно цвірінкав цвіркун, сліпими очима заглядала в маленькі вікна чорна гірська ніч — а оповідання плелися одно за одним, мов польові квіти: і рожеві, і темні, і лагідні, й колючі... Десь в далекім Гіндустані рождалися перед віками, тисячі літ переносилися з уст в уста, з грудий в груди — аж поки не дісталися сюди, в сю щілину межі гір. А діставшись — пересякли гуцульським потом, зашуміли поточчинами³, заговорили сумно в темно-синих сиглах⁴. І перетворилися. Огріли гуцульську душу, пояснили їй її саму, так припали до душі, мов мама рідна. І полинули потім

---

¹ Видів, відей — мабуть, певно.

² Гедя — батько.

³ Поточчина — долина потоку.

⁴ Сиглі — непрохідний ліс старих смерек.

далі, далі дивувати людей міццю прастарої керниці, з котрої зачерають⁵, зачерають покоління — і не годні вичерпати до дна.

Маруся забувала шитге на колінах, утопивши очі в світлу авреолу довкола ґнотика. І бачилися там боги й богині, князі з княгинями, страшні дракони убиралися в медвежі шкіри, пестрим фантастичним лицем дивилася стара казка, а творці того всього називалися «руська віра».

І коли кінчалося оповідання і, зітхнувши глибоко, оглядалася Маруся дивним поглядом доокола — довго не могла зрозуміти, звідки ж се чорні стіни замість палацу золотого, восковий недогарок замість сяйливих ламп і баба Гафійка замість чарівниці, гірської пишної царіці.

А відтак співати починала Гафійка. Старечий голос дрижав, душа тріпотіла в словах, і вони, кимось уложені в гармонійні строфи, мов самі творилися в серці, виливаючися зі сльозою.

Багато знала й багато співала пісень стара Гафійка, але ні в одній з них не тужила так, душу всю виливаючи, як у пісні про славного Яношіка. Щось ріднило душу Гафійки з сею легендою, і старі очі наповнялися сльозами. А Маруся, притихнувши, слухала, як багата удова, злакомившись⁶ на червоній червінчики та на пишні убірчики, силою-неволею віддавала дочку свою, одиначку, за Янчика, великого розбійничка.

Орало дівча співаючи сивими волами в красній долині, але й борозни ще не провело, як чує голос матері:

*Гей, ходи, дівча, додому —
Віддам же тя, не знаш кому.*

Ударилося дівча в поли руками, густі коси вимикало, усякими голосами кричало. Треба забувати милого, тихого, як місяць ясний.

---

⁵ Зачерати — черпати, набирати.

⁶ Злакомитися — від «лакомий» — охочий.

Сипнув розбійник талярами битими по столі перед удовою, блиснув лудіннем¹ розкішним, кіньми турецькими, поясами угорськими — і загорілися очі у вдови.

— Аби й за коси тя притягати мала — а таки віддам тебе легіникови² за гонір.

Схопив, як орел здобич, молодее дівчатко, поніс-полетів межі сині гори, в дикі ізвори³. Приліпив хатку на скелі — і почалося житте-мука молодій молодиці. Тихої любови хотілося, запашного городчика, свічечки перед образом, любої розмовоньки вечірної — а замість того налітали, мов круки, хижі товариші мужа, приносили зі собою закрівавлений шум, стрілянину, напивалися, будженицями⁴ об'їдалися і лізли уночі до молодиці молоді, а Яношік рубав зухвалим голови сокирою. Ранком стручували труп у безодню, пили довго, темно й суворо мовчачи, — і знов знімалися, мов стадо чорних птиць. Щезали за виломом скелі, замовкав посвист вартового — лишалася сама молода молодиця з німою дівчиною, служницею-рабиною. Лишалася сама, затихала в вечірнім присмерку, тихим голосом співаючи про чоловіка, що:

*Нічков піде, нічков прийде —
Все кервавий меч принесе...*

І не настануться молодиця білі хустки прати, отой крівавий палаш втирати...

...І по зритих літами щоках баби Гафійки повзуть бліді сльози... остатні, виснажені, і капають десь на суху кість руки. Діамантами повними блищать сльозинки на рожевій щічці Марусі і не хочуть падати: шкода загубитися. А пісня йде далі.

---

¹ Лудінне — одежа.

² Легінь — парубок.

³ Ізвір — дике, заросле місце.

⁴ Буджениці — вуджене (копчене) м'ясо.

Прийшла дитина, Бог зіслав її до сего неприступного орлиного гнізда. Сподівалася молодиця, що, може, хоч янголик сей невидимими крильцями прив'яже батька до дому, що хоч тепер почнеться маленьке щастє, латане, — але де... Ще буйнійше⁵ починав собі опришок, ще довше ганяв лісами, горами, розбиваючи купців в караванах, панів на молитві, жидів по корчмах. Додому приходив в роздертій сорочці, зраний, скрипів зубами від лютого болю й від незагашеної пімсти.

Підносила до него дитину, просила поцілувати, але опришок штовхав матір в живіт ногою, кричав, аби йшла пріч. Валився десь під смереками і, як медвідь, зализував собі рани.

...Тихий вечір настав. Винесла колиску з душної хати, поставила під яблунькою. Десь пішов чоловік — зілля шукати на найстаршу рану, що болить, спати ночами не дає і вже смердить гноєм, а злобить так, що весь світ би порізав.

Колисала синочка й співала. Сама не знала, що співає. Родилися слова десь глибоко-глибоко, з кров'ю підіймалися до серця, з диханням виривалися з уст:

*Люляй-люляй, малий хлопец,
Не будь такий, як твій отець,
Що по лісі все лиш ходит,
В правій руці топір носит.*

*А якби ж ти, білий хлопец,
Та мав бути, як твій отець, —
Дала б тебе іскупати,
Орлам хижим роздзьобати.*

І ринули сльози, як вогонь, горячі. Похилилася на бильце, тяжко заридала.

— Ой, викупала би тебе по раз остатний, а відтак — нехай

---

⁵ Буйно — гордо.

ліпше хижа птиця роздзьобає, як мав би людям кривду завдавати, горе нести.

А Яношік стоїть за яблінков чорний, як ніч. Не знайшов зілля на рану, то знайшов ворога свого лютого. І озивається з-за спини:

*Ану, співай, як співаєш,
Коли добрий голос маєш!*

Мов грім з ясного неба ударив. Обернулася, побіліла, як стіна, не може й слова сказати. А муж наближається, очі, мов вугілля, горять, як ножі гострі, ріжуть.

*Співай, жоно, як співала,
Як єс хлопця колихала.*

*Ой... я, мужу, не співала...
Наємниці поганьбляла...
Що корови не доєні,
Що покої не метені.*

І сама не знає, що говорить, білими рученьками перед себе тріпоче. А опришок вже знає, що буде робити.

*Сідай, мила, на лавочку —
Най ті зітну головочку.*

І буде відтак хвалитися, як посадив жінку на лаву, аби зручнійше їй голову стяти.

Остатна відвага вступає в серце молодиці. Вона знає, що опришок свого слова не звержеться¹ хоч би тому лиш, що його сказав. І в остатний раз просить:

---

¹ Слова не звержеться — додержить слова.

*Зажди, мужу, хоч хвилину —
Най цілую свою дитину.*

І поцілувала... В одну щічку поцілувала, а в другу укусила.

*Маєш, сину, на пам'ятку,
Коли забив отець матку.*

Скричала дитина, пасокою² заллялася... і змішалася кров матері з другою, рідною, кров'ю...

...Плакала Гафійка, плакала Маруся. Мов сама пережила ту страшну драму в тісній щілині між гір, у хатці — ластів'ячим гнізді, безладно заваленій здобичами нічними, денним розбоєм.

А коли йшла потім спати Маруся — довго прислухалася: чи не скрипить де підозріло віконниця, чи не йдуть опришки, чорні хлопці.

III

Що їй говорили старі їмость про весну, але їй то мало. Всім еством своїм відчула Маруся прихід свята землі!

Мов чар який уступив в природу, по людях оп'яняючи розлився, мов тисяча заплющених очий розкривалася. Чулася якась напружена робота в організмі всесвіту, якась боротьба і якесь нове торжество нової правди.

— Йой боже, боже! — говорив старий Дмитро, вартівник. Маруся часто любила збігати до него і слухати довгих його оповідань. Зустрічав уже якусь не то вісімдесяту, не то дев'ятьдесяту весну, а все ще не міг рівнодушно відноситися до її приходу, сам відживав рівно з природою, чув еснійшу кров у собі.

— Йой боже, боже, що то весна! Імив би ю та їй тримав

---

² Пáсoкa — драглиста жовтувата рідина з домішкою крові, що виділяється з уражених тканин і порожнин тіла.

в обидвоїх руках по вік вічний. І шо то за чес, шо то за любіськ¹ — годі вповісти. Думайте лиш собі, їмостечку, шо таку сми путерію в кістках чую, шо зара' бих... не знаю, шо робив.

Маруся поглядала на крепкого, жилавого діда, на його міцні, чорні від праці руки і гадала собі, який же він був в молодости.

— Віходьте д'мені, їмостечку, на сету ніч² Благовіщенне: мемо ворожити вбое³, — казав Митро і підморгував, підкивував головою, мовби любаску кликав до себе на ніч. Зрештою, хто знає... хто знає... Усеко на свікі⁴...

На ніч Благовіщенську Маруся до діда не пішла, але однаково знала погоду на цілий рік наперед. Річ у тім, що Митро славився уміннем відгадувати погоду після приміт Благовіщенської ночі, і до него регулярно щороку сходилася гуцулія довідуватися: ци сіно дешево пускати, ци худобу, ци плові⁵ віщували сеті зорі, а ци вірем'є⁶ на літну пору, ци сіяти колопні⁷, а ци лен і т. д., і т. д.

І старий Митро, пихкаючи люлечкою, повагом, зі свідомістю висоти функції говорив:

— А ци у кему вам⁸, люде добрі, та ци у памнеть — ек сми тогид⁹ вам говорив: запасайте, люде, трави худобов, спізнуйте косінне — най дзелень Божа не ростет борзо, аби не вдарили студени, плюти¹⁰, та й гляба¹¹ тогди косити?

— Ає, ає!.. Говорили сте, Дмитрику, діждали би сте.

— А ци то си не справдило?

---

¹ Любіськ.

² На святу ніч.

³ Ворожитимемо обое.

⁴ На світі.

⁵ Дощі.

⁶ Добра погода.

⁷ Коноплі.

⁸ А чи пам'ятаєте.

⁹ Се торік, минулого року.

¹⁰ Плюта́, або годі́на, — дощовита пора.

¹¹ Не можна, трудно.

— От їк у воко, бігме боже.

— Я шош коло хати спас, а у верху, гадаю собі, най буде, бо то, ади, високо зимарки¹² нема. Та шо думаєте, ґазди? А не взев сми видтив ні віхтя сіна!

— О?

— Кобих¹³ так здоров! Шо брав звидтив двоє сін, а то — ні віхтя.

Митро слухав те ніби рівнодушно, але зморшки весело грали у него на лици. Помовчавши кілька слід, зачинав:

— Ну то тепер искажу вам, ґазди мої славні, шо й весна буде файна, і сапанне, і по сапанню, і ек колопні брати. Не сійте, люде, лену, бо лен дощ полюбляє, а Божі зорі так приповідают, шо ладне буде верем'є увес чес і на трави добре. На Юрія й вів¹⁴ си напасет, не то вівця ци там баран.

— Ой-га! А я сіно перетримав. Так було в думці, шо навесні богачам дорого му продавати.

Ґуцули сміялися. Се говорив Илько, калай¹⁵, що зроду не мав нічого — ні сіна, ні маржини¹⁶. А от ішов. Ішов слухати приповістей Митрових, хоч йому було цілковито однаково — «ци верем'є буде, ци слота».

Весна, весна! Приходить!..

Маруся літала по проталих стежечках, весело поплюскуючи файними своїми чобітками. Зупиниться на хвилику, набере повні груди гірського чарівного повітря — і мов крила від того виростають! Летіла б до сонця, до вершків гір, до хмар. І серце завмирало на саму лиш думку, що скоро настануть цілком теплі

---

¹² Зимарка — хата на зиму високо у горах; аби не зносити вниз сіна, ґуцул складає його там, де росте трава, а потім на зиму йде туди з худобою і живе в зимарці, доки скотина не поїсть сіна.

¹³ Коли б, якщо б.

¹⁴ Від.

¹⁵ Жебрак.

¹⁶ Маржина — скотина.